

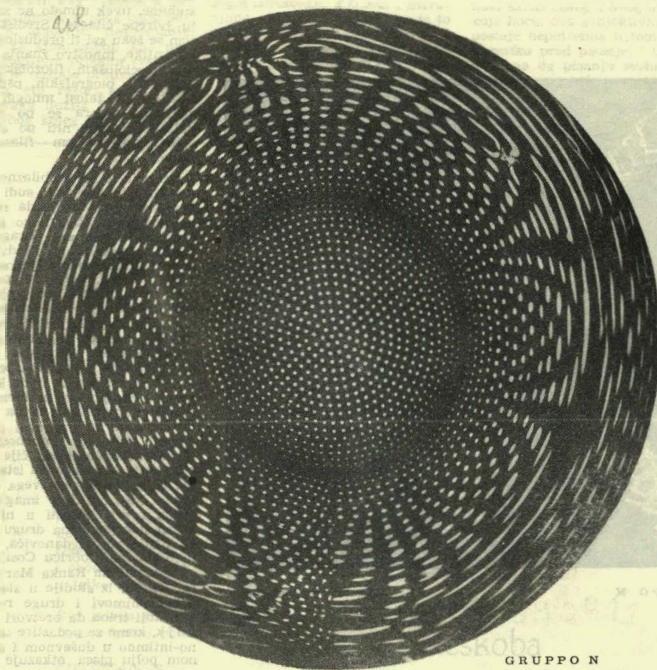
Poslednji krik umetničke mode -op-art-na stranicama časopisa popularne orijentacije sa milionskim tiražima, na tablama modnih kreatora, u rukama snalažljivih profitera, pogrdi u ustima neobaveštenih i zlonamernih, grimasa gnusanja na licima oponenta i konzervativaca, poezija u mislima vizionara zagledanih u budućnost čoveka — podiže temperaturu jedne novoobrazovane klime; govori se uglavnom o jednoj pojavi kao da je ona izrasla prekomerno, kao da nije pripremana skoro pola stoleća. Op-art, naziv koliko besmislen, jer ne govori ništa, toliko i senzacionalistički jer lako se pamti i iritirajuće akustički deluje, koristi se kao prvorezređna novinska vest i reklama, i bože moj, zar posle najezde pop-arta nije prirodno lansirati pod jednim efektivnim a sličnim imenom još jednu besmislicu, zabavljati se na njen račun na zadovoljstvo snobova i uz nedoumicu „prosečnog“ gledaoca. Na sreću ovaj pokret poput antičkog božanstva Janusa poseduje još jedno lice. I, ako ono prvo zbuňuje izaziva jadikovke nad sudbinom umetnosti, ogorčenost, porugu i prezir, drugo opet stoji ozbiljno i s pouzdanjem zagledano u sutrašnjicu,—to je lice misaonosti koja shvata da je napor čoveka da proširi svoje duhovne horizonte sposoban da ide vrlo često čudnovatim putevima, da obraća pažnju na stvari čiju pojavu nije lako objasniti a nekad je i ne treba objašnjavati, upozoravajući na to da ljudi često zaboravljaju, oni ljudi koji sebe važno nazivaju savremenicima nečega, kao se dominantnim, ključnim tačkama naše civilizacije mora prilaziti načinima koji iznenaduju svojom neobičnošću, kako zvuči sopstvenog vremena koji opsedaju čoveka sposobnog da ih prima i razazna, izazivaju različite odjeka a ne jedan jedini, a da se ipak i između njih može izdvojiti neki koji je istinitiji i životniji od drugih.

Suština ovog smera koji se navjao već sredinom druge decenije i pouzdano širio i svoj uticaj i svoje polje interesovanja, karakterisan najčešće kao ekstremna racionalistička struja savremene umetnosti, može se sagledati kroz dva komplementarna momenta: kroz suočavanje sa svetom i kroz spiritalni izraz tog suočavanja. Prvo samo potvrđuje činjenicu da je u biti čoveka da svoj umetnički proizvod, kao i svaki duhovni proizvod, oboji primesom onoga što ga je u sopstvenom vremenu najznačajnije privuklo, fasciniralo, nametnulo se njegovoj misli. S tim u vezi stoji i činjenica da je baš umetnik taj koji, uostalom kao i filozof ili naučnik svaki u svom domenu ima moć da najprikladnije, kao neki veoma precizan instrument, reaguje na fascinante ideje, kretanja, ideale ili ostvarenja svoga vremena. To znači da je i umetnik današnjice s pravom opčinjen presudnim činjenicama i najzbudljivijim realitetima našeg doba, da je time opsednut sa pravom koje ne podleže nikakvoj diskusiji. Zagledan u početke stvaranja naučnih i tehničkih društvenih superstruktura, fasciniran socijalizacijom i humanizmom jednog novog i kompletnijeg tipa, koji za razliku od romantičarskih ideja prošlosti nema notu sentimentalnosti nego svesnog prihvatanja egzistencijalne nužnosti, zagledan u kompleksno uvlačenje mašine u najdublju intimu čovečijeg života, fiksirajući nauku i tehniku koje u ime čoveka i u ime progressa ne samo da vrše brutalnu vivisekciju prirode nego menjaju i psihofiziološku str-

rukturu samog čoveka, umetnik ne može i nema pravo da ostane pasivan.

Iz te uredsrednosti pogleda umetnikovog (a pod nazivom umetnik više ne mislimo samo na jednu usku specijalizovanu kategoriju ljudi, na zatočnike samo jedne umetnosti čije su norme ko difikovane estetičkim kanonima, na vernog sledbenika jedne od muza, već taj pojam proširujemo izvan svih do sada poznatih i važećih granica podrazumevajući brojne i tanane varijante duhovne inženjerije) niče i platforma novih orijentacija koje se sve više šire, dobijaju u značaju, jer sa svakim novim danom bivaju potvrđene naporima koje čovek čini u menjanju lica sveta. I on, taj dojučerašnji demijurg, taj zlokobni koji je imao moći i smelosti i stvara paralelno sa prirodom,

DVA LICA I DVE MISIJE OP- ARTA

GRUPPO N
kinetička spektralna
struktura

z o r a n
p a v l o v i ć

pretvara se u objektivističkog racionalizatora u pedanta koji pomno i razumno procenjuje i odabira. Privlačnost objektivizma naučnog postupka i opsije mašinske civilizacije upućuju ga da i sam krene stazama ispitivanja, da se više ne bavi onim što umetnost karakteriše kao jedini način da čovek materijalizuje istinu, već da usvoji u bitnom i meotodskom onaj put koji je čoveku otkrivao istinu — put nauke. Ovakva spiritalna osnova ima svog značajnog preteču u Mondrijanu koji je želeo neku umetnost koja bi isključila momenat tragičnog, smatrajući da uzročnik tragičnog leži u prirodi i u čovečijem sentimentu koji je za nju tako duboko i intimno vezan. Nadvladati prirodu, isključiti je i odbaciti sentiment i subjektivnost, to je put da se tragično izbegne i da u umetnosti ostane sa-

mo nepomučeno objektivno estetičko delovanje.

Mogućnošću otkrivanja istine koja se iznad varljivosti ljudske emocije, koja je predušlov objektivne i apsolutne harmonije, nadena su nova pravila igre, potpuno različita od onih koje je tradicionalna umetnost milenijumima poznavala i ne samo da su domeni plastičnog obogaćeni, nego se vrlo često prevazilazi njihova tradicionalna ograničenost na boju, liniju, masu, prostor, osvetljenost, uvođenjem konkretne svetlosti i konkretnog pokreta, čime se ostvaruju potpuno nove sinteze i nagoveštavaju potpuno novi rodovi umetnosti. Međutim, ako se formalistički posmatraju, mnoga od ovih ostvarenja doživljavaju sudbinu da budu primana kao jednostavno uvođenje novih materijala, istina neobitnih i savremene-

ljdnjih desetak godina dobija izvanredne razmere. Suština svega je opet dakako dublja nego što to žale da priznaju oni za koje su oavka dela samo eksperimenat dokonosti i šarlatanstva, i dilema nije u tome da li ih treba prihvatiti ili ne, već na koji ih način treba primiti. I kao što je to obično slučaj i ovde rešenje može da zazuvi vrlo jednostavno — treba ih primata u okvirima onih namera koje ona jasno i nedvosmisleno ispoljavaju. Stoga u nizu značajnih momenata koji se nadovezuju jedan na drugi treba istaći da je željom za objektivnošću i objektivističkim apsolutnim i konstantnim estetičkim delovanjem, voljno ukinut onaj personalizam koji je nekada bio zaloga postojanja umetničkog napora. Od tog trenutka, kada su sentiment i personalnost, i tragični nagonj toje ljudsko biće nosi u sebi savladani, dalja konsekvencia je jasna: umetničko delo više ne oseća potrebu za onim obimnim generalijama koje ga prate od potpisa autora pa do signature poslednjeg eksperta koji ga je analizirao. Na taj način ovaj predmet — umetničko delo, koji je postojao kao sredstvo duhovnog ali i komercijalnog komuniciranja prestaje da u tom jedinstvenom obliju postoji, zajedno sa nestajanjem mita o kiranom unikat. Delo živi isključivo kao čista estetička vrednost. Potpuno izmenjene osnove na kojima počiva ova nova i drugačija umetnost, ispitivanje novih struktura koje optički deluju i kvaliteta kojima one deluju, otkrivanje novih sinteza optičko-estetičkih fenomena i predviđanje njihovog učinka van ikakve namere interpretiranja nečega, van ikakvog tumačenja nečega i van ikakvih sentimentalnih kontakata sa gledaocem, zajedno sa toliko izmenjenim statusom onog koji delo ostvaruje, sve je to ovaj struji neizbežno dalo jedan ekspanzionistički karakter. Međutim ta ekspanzivnost nije upućena ka domenima tradicionalno umetničkog, u onom smislu da otpočinje još jedna reakcija na preživele forme. Pre može biti reči o sasvim novom tipu shvatanja umetnost koji više ide za tim da osvaja nepoznato nego da menja, ruši ili dopunjuje postojeće. Sve te nabrojane karakteristike dovoljno su vitalne da ponese odgovornost dvostruke misije: društvene i estetičke. One su tako međusobno isprepletane da je teško reći gde se završavaju domeni jedne a počinju područja druge. Apersonalnost i isticanje kolektivnog rada, neophodnost da bi se niz estetičkih problema rešio, istovremeno ima i vrlo snažne društvene reperkusije. Zatim, tu je činjenica da ova umetnost pretenduje na univerzalnu prihvatljivost jer se uopšte ne postavlja pitanje razumevanja ili nerazumevanja onog što ona sadrži — njeno dejstvo je objektivno. Po svom karakteru ona je društveno ekspanzionistička budući da ima pretenzija da se nađe svuda gde god se oblikuje ambijent savremenog čoveka, da prođe u sve pore života i da se pojavi kao važan činilac ne više u ukrašavanju života, nego kao faktor njegovog oblikovanja. Njenim nastojanjem treba da se ostvari prihvatljivi sklad između težnje čoveka da ispoljava estetičku nameru i da modeluje uslove za jedan ugodniji život, pri čemu se neće više ći ka odvajanju čiste, primenjene i industrijske umetnosti, jer će sve to biti obuhvaćeno jedinstvenim naporom čoveka da estetički deluje menjajući svet snagom lepote kao što ga menja silom nauke.